

Tetyana Zinchuk
Zhytomyr National Agroecological University

Агропродовольчий потенціал співробітництва у форматі Україна-Польща

Резюме

Досліджено теоретично-економічну сутність категоріального апарату «агропродовольчий потенціал» і методологічні підходи до розуміння понять «ресурси», «потенціал» та їх відмінності. Встановлено, що зв'язок між ресурсами та потенціалом є органічним та необхідним для досягнення високих результатів економічної діяльності підприємств, працівників, галузі та суспільства в цілому. Оцінено умови формування, розвитку та характерні риси агропродовольчого потенціалу України у процесі здійснення економічних трансформацій і аграрних реформ. Виділено проблеми, що гальмують процес адаптації аграрного сектора України до вимог ЄС, серед яких: стандарти якості та безпечності продуктів харчування, недостатність державної підтримки виробників агропродовольчих товарів, невідповідність державної аграрної політики принципам та нормам САП ЄС. В основу співробітництва в аграрній сфері між Україною та Польщею покладено основні засади євроінтеграційної стратегії України, які містяться в Угоді про Зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Виявлені основні напрями експортно-імпоротної діяльності в аграрному секторі економіки з орієнтацією на світові ринки, ринки країн-членів ЄС, зокрема Польщі. Виділені пріоритети взаємної торгівлі агропродовольчою продукцією між Україною та Польщею.

Ключові слова: агропродовольчий потенціал, потенціал, європейська інтеграція, ресурси, експорт, імпорт.

Коди JEL: F150, Q170

Вступ

Зовнішньоекономічне співробітництво в аграрному секторі економіки між Україною та Польщею в рамках європейського вектору розвитку набуло пріоритетного значення. Вивчення багаторічного польського досвіду поступової адаптації сільського господарства до норм та стандартів Спільної аграрної політики ЄС (САП ЄС) слугує ключовим орієнтиром для здійснення аграрних трансформацій в Україні та імплементації Угоди про ЗВТ між Україною та ЄС, фундаментальною метою якої є зростання обсягів торгівлі та інвестиційних потоків через лібералізацію торгівлі між країнами-членами ЄС та Україною й гармонізацію регуляторного середовища. Особливо актуальним в контексті даної Угоди є підхід до розвитку експортно-імпоротної діяльності в агропродовольчій сфері. Важливим чинником очікуваних прогресивних змін у торгівлі агропродовольчою продукцією є перехід вітчизняного сільського господарства

на новітні агротехнології, наближення політики щодо якості продукції до світових та європейських вимог, розробка і впровадження європейської політики не лише у сфері сільського господарства, але й сільського розвитку.

Тенденції процесу адаптації та економічного зростання аграрної економіки України залежать від стану, особливостей формування та реалізації агропродовольчого потенціалу, що підтверджується теорією економічного росту та практикою господарювання. Зважаючи на те, що досліджувані нами процеси розвитку агропродовольчого потенціалу відповідають потребам ринку, відображають стан використання наявних ресурсів підприємств, впливають на рівень конкурентоспроможності галузі визначено **мету даної статті**: *на засадах теоретично-методологічних підходів поглибити сутність категорії «агропродовольчий потенціал» та визначити напрями співробітництва з позиції наявних виробничих ресурсів, економічних можливостей та зовнішньоекономічних пріоритетів в сфері сільського господарства між Україною та Польщею на основі взаємовигоди та партнерської рівності*. Аналітичні висновки щодо забезпеченості України та Польщі основними факторами виробництва засвідчили про майже аналогічні показники щодо кількості сільського населення, водночас за площею сільськогосподарських угідь Україна більш, ніж у 2,5 рази випереджає Польщу при значно більшому рівні розорюваності ґрунтів. Структура сільськогосподарських угідь Польщі є більш екологічно ощадною, зокрема, площа ріллі на 7% менше, ніж в Україні, а площі луків більше, ніж в 3,4 рази, сіножатей відповідно 15,9 та 4,7%. Таким чином основні завдання представленої статті полягали в обґрунтуванні та наданні пропозицій щодо перспективних напрямів торгівлі агропродовольчою продукцією з врахуванням ендogenousного аграрного потенціалу країн та його можливостей до реалізації на європейському і світовому ринках.

Теоретично-методологічна сутність агропродовольчого потенціалу

Дефініція «потенціал (англ.potential)» широко вживається в економічній літературі з метою кількісної або якісної оцінки різного виду ресурсів: природних, інвестиційних, фінансових, інноваційних, економічних, людських тощо. Методика оцінки потенціалу розроблена відносно його цільової спрямованості, а саме в залежності від специфіки наукової галузі та діяльності людини у тій чи іншій сфері виробництва. У загальному вигляді без прив'язки до певних видів потенціал тлумачиться як «можливість, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані» [18].

Теоретичне осмислення категорії агропродовольчого потенціалу доцільно почати з наукового розуміння відмінностей між такими поняттями, як ресурси та потенціал. З точки зору економічного підходу до поняття ресурси відноситься сукупність елементів, які безпосередньо причетні до процесу виробництва товарів, робіт та надання по-

слуг. Найважливішою ознакою ресурсів є їх органічний зв'язок з процесом виробництва, при якому вони набувають форм основних факторів виробництва. К. Макконел та С. Брю стверджували, що ресурси – це земля, капітал, праця та підприємницька здатність [5, с. 37].

Ресурси мають певні особливості, які пов'язані, з одного боку, з їх рисою до відтворення, або відновлення за виключенням невідновлювальних ресурсів (повітря, корисні копалини, земельні угіддя тощо). З іншого боку, всі види виробничих ресурсів якісно та кількісно обмежені, що є підтвердженням принципу «обмеженості», або «рідкості» ресурсів. Ресурси існують незалежно від суб'єкту економічної діяльності та, як правило, класифікуються за чотирма групами: природні, матеріальні, фінансові та трудові. Водночас, потенціал невіддільний від суб'єкту господарської діяльності та крім матеріальних і нематеріальних засобів включає здатність працівників, колективу, підприємства, суспільства в цілому до ефективного використання засобів або ресурсів, які знаходяться у його розпорядженні. За окремими твердженнями українських вчених, потенціал – це наявні в економічного суб'єкту ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використовувати для досягнення поставленої мети [7, с. 13]. Як економічна категорія ресурсний потенціал відображає відносини між людьми з приводу акумуляції та використання виробничих, соціально-економічних та інших можливостей. Підведення економічної сутності категорії «потенціал» під єдиний теоретичний базис надало можливостей українським вченим зробити такі ствердження [3]:

1. Потенціал – поняття, яке відображає ознаки економічного об'єкту (процесу, явища) та характеризує певну здатність цього об'єкту;
2. Потенціал – це опис відповідних властивостей будь-яких економічних систем;
3. Потенціал – це здатність окремого економічного об'єкту здійснювати певну діяльність;
4. Потенціал – іманентні, або внутрішні властивості певного суб'єкту (підприємства), тобто володіння силою, міцністю (потенцією), яка закладена (прихована) в економічному суб'єкті.
5. Потенціал – можливості поєднання зовнішніх та внутрішніх можливостей суб'єкту господарювання в конкретних умовах економічної діяльності.
6. Потенціал в економіці – це здатність економічного суб'єкту до відповідного виду діяльності, що відображає максимально важливий сукупний результат такої діяльності.

Об'єднуючим чинником у підходах до визначення потенціалу серед українських вчених є дослідження його з позиції наявних можливостей, ресурсів, запасів, засобів, які можуть ефективно використовуватися для досягнення вагомих результатів діяльності підприємства [11, с. 76-92].

Категорія «агропродовольчий потенціал» у науковій економічній літературі майже не вживається, та слугує, як правило, для характеристики виробничих можливостей

економічних суб'єктів господарювання, відображає сучасний рівень використання обмежених виробничих ресурсів сільського господарства та вихідні можливості сільськогосподарських підприємств з генерації додаткової вартості. Окремими зарубіжними вченими відстоюється думка щодо раціональності введення і використання поняття «сукупний аграрний потенціал» як сукупності природних та соціально-економічних ресурсів, здатних забезпечити виробництво певної кількості продукції заданої якості, представлену у вигляді двох підсистем: ресурсного та виробничого агропотенціалу [10, с. 308]. При цьому до складу аграрного потенціалу автором включено крім природних, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, організаційно-управлінський потенціал у вигляді структур управління агропромисловим комплексом та потенціал науково-технічного прогресу.

У поглядах вітчизняних і зарубіжних вчених стосовно тлумачення поняття «аграрний потенціал» не спостерігається суттєвих відмінностей. До найважливіших ознак «аграрного потенціалу» відноситься множина конкурентних переваг, «прихованих» можливостей, перспективних змін у діяльності агропромислових підприємств, які за сприятливих умов кон'юнктури внутрішнього ринку можуть ефективно реалізовуватися та забезпечувати максимізацію прибутку. Основними елементами, які формують теоретико-економічне наповнення даної категорії є природний (земельний), демографічний, соціально-економічний, інноваційний, фінансовий, інфраструктурний, інтелектуальний субпотенціали. Оскільки розвиток та реалізація аграрного потенціалу є наслідком сільськогосподарської діяльності, при виробництві аграрної продукції посилюється роль природного, біологічного, земельного, трудового та матеріально-технічного потенціалу, які є базовими складовими у забезпеченні виробничої спеціалізації агропромислових формувань та дозволяють ототожнити поняття «аграрний потенціал», «потенціал аграрного сектора», «ресурсний потенціал сільського господарства». Незалежно від особливостей методологічних підходів до досліджуваних категорій, кожен учасник процесу розвитку аграрного потенціалу переслідує власний економічний інтерес в залежності від цільової орієнтації, який виражається у формі економічного ефекту (прибутку, чистого доходу, або виручки від реалізації продукції).

Пріоритетом використання категорії «агропродовольчий потенціал» в авторському трактуванні є його визначення як елементу системи зовнішньоекономічної діяльності та різних форм міжнародної торгівлі агропродовольчою продукцією. У контексті даних досліджень при визначенні агропродовольчого потенціалу за ресурсну основу прийнято традиційна сукупність багатofункціональних виробничих ресурсів економічних суб'єктів, яка доповнена потенційними, експортно-імпортними можливостями та невикористаними конкурентними перевагами агропродовольчих товарів, від реалізації яких залежить досягнення економічного ефекту міжнародної торгівлі між країнами-партнерами на світовому ринку.

Під формуванням агропродовольчого потенціалу в рамках міжнародного співробітництва нами розуміється процес взаємодії ресурсних та організаційних потенціалів підприємств незалежно від організаційно-правових форм господарювання з досягненням певного синергетичного ефекту за рахунок використання потенційних зовнішньоекономічних можливостей кожного господарюючого суб'єкту. При цьому ресурсні пропорції підприємств – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності встановлюються, виходячи з розмірів, структури й можливостей виробничого, фінансового і людського капіталу, експортних та імпорتنих позицій в міжнародній торгівлі агропродовольчою продукцією, кон'юнктурних коливань внутрішнього та зовнішнього ринків.

Характеристика агропродовольчого потенціалу України

Аграрний сектор України є одним із провідних виробничо-територіальних утворень національної економіки, який в останні роки позиціонується як «точка росту, або «локомотив» економічного зростання країни, забезпечує продовольчу безпеку. Родючі земельні ресурси, вигідне географічне розташування, сприятливі природно-кліматичні умови поєднані з відносно дешевою та висококваліфікованою робочою силою історично заклали можливість ефективного виробництва сільськогосподарської продукції з орієнтацією на зовнішні ринки. У сучасній структурі аграрного сектора функціонує 52543 сільськогосподарських підприємств, 39428 – фермерських господарств (75,5%), 7750 – господарських товариств (14,8%), 674 – сільськогосподарських обслуговуючих кооперативи (1,3%); створюється 11,8% валової доданої вартості; зайнято у сільському, лісовому та рибному господарстві 3091,4 тис. осіб, або 17,1% від всього населення України. Сільськогосподарські підприємства виробляють 56,4% валової продукції сільського господарства, у т.ч. 59,4% рослинницької й 45,5% тваринницької продукції, домашні господарства – 43,6% валової продукції сільського господарства, з якої 40,6% рослинницької та 54,5% тваринницької продукції. Сільськогосподарські площі становлять 11% загальної площі Європи, із 32 млн га орних земель в обробітку знаходиться 27 млн га. На одне фермерське господарство припадає 5 тис га землі, що у 5 разів більше, ніж в середньому у ЄС. Більше половини агропродовольчої продукції (60%) виробляється фермерами, домашніми господарствами, індивідуальними виробниками, яких налічується більш, ніж 3,5 млн [9, с. 44-46].

Найповніше агропродовольчий потенціал за сучасних умов розвитку економіки реалізується в експортній політиці. Усупереч кризам на сході держави та економічним проблемам, аграрний сектор залишається основною рушійною силою вітчизняного експорту: питома вага агропродовольчих товарів у 2014р. в загальному експорті країни склала – 30,9%, що на 4 пункти більш, ніж у 2013р., торговельне сальдо – 10,6 млрд дол. США, або на 20,4% більш за вказаний період [9]. Саме аграрний сектор за показником поповнення бюджету валютною виручкою від експорту агропродоволь-

чої продукції за результатами 2014р. є у порівнянні з іншими галузями економіки найбільшою галуззю [2, с.3]. Провідні позиції як експортера агропродовольчої продукції та вагомий потенціал аграрного сектора на світовому ринку підтверджуються такими показниками: частка сільського господарства у загальнонаціональному експорті складає 9-11%, утримується 1-е місце в світі за експортом соняшникової олії (4,3 млн тонн), 3-є з експорту кукурудзи (18 млн тонн), 4-є з експорту ячменя (2,7 млн тонн), 6-є з експорту пшениці (11 млн тонн), 7-є з експорту сої (2 млн тонн), 8-є з експорту м'яса птиці (170 тис тонн) [6]. У географічній структурі експорту агропродовольчої продукції переважають такі країни, як Китай, Єгипет, Іран, Турція, Іспанія, Голландія, Італія, Польща. Агропродовольчий потенціал України має стійку тенденцію до зростання, в результаті чого до 2020 року прогнозується певні досягнення: виробництво зернових сягатиме 72 млн тонн, з яких експорт складатиме – 41 млн тонн [12].

Значення та ключова роль агропродовольчого потенціалу полягає також в його участі у забезпеченні продовольчої безпеки країни, оскільки стабільно зростає частка вироблених продовольчих товарів у структурі споживання населення, яка складає 85,6%. За період 1990-2014 рр. в Україні відмічається суттєвий приріст споживання висококалорійних продуктів. Разом з тим, за висновками експертів агропродовольчий потенціал реалізується лише на 25% [4].

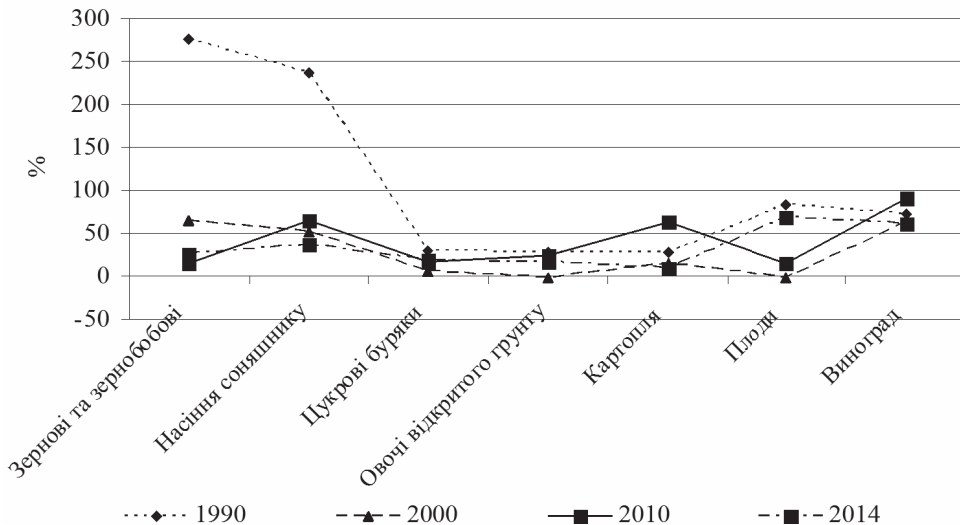
Аграрний сектор України нині опинився у надзвичайно складній ситуації, що зумовлено, зокрема, низкою таких причин:

- незадовільний фінансовий стан сільськогосподарських підприємств через обмеженість доступу до кредитних ресурсів (процентна ставка перевищує 30% річних);
- відсутність сучасних методик управління аграрними підприємствами;
- брак коштів для дотацій сільськогосподарським товаровиробникам;
- зниження доступності продовольства через зростання цін на агропродовольчу продукцію;
- найнижчий рівень заробітної плати серед галузей економіки;
- переважання у експортному товарному асортименті сільськогосподарської сировини (частка у експорті сировинних видів продукції до ЄС склала у 2014р. – 76%);
- домінування корпорацій агрохолдингового типу, які спеціалізуються, як правило, на виробництві окремих видів рослинницької експортоорієнтованої продукції, що призводить до надконцентрації земельних угідь та укрупнення господарств;
- відокремлення розвитку агропромислового виробництва від проблем та перспектив розвитку сільських територій.

Відповідно за останні двадцять років відбулися суттєві зміни щодо фінансових результатів економічної діяльності у сільському господарстві. Насамперед, спостерігається зниження рівня рентабельності основних сільськогосподарських культур та означилася тенденція суттєвої різниці між рівнем рентабельності за окремими видами продукції (рис.1).

Рис. 1

Рівень рентабельності виробництва основних видів продукції рослинництва в Україні за період 1990-2014 рр.

Джерело: за даними: [9, с. 53].

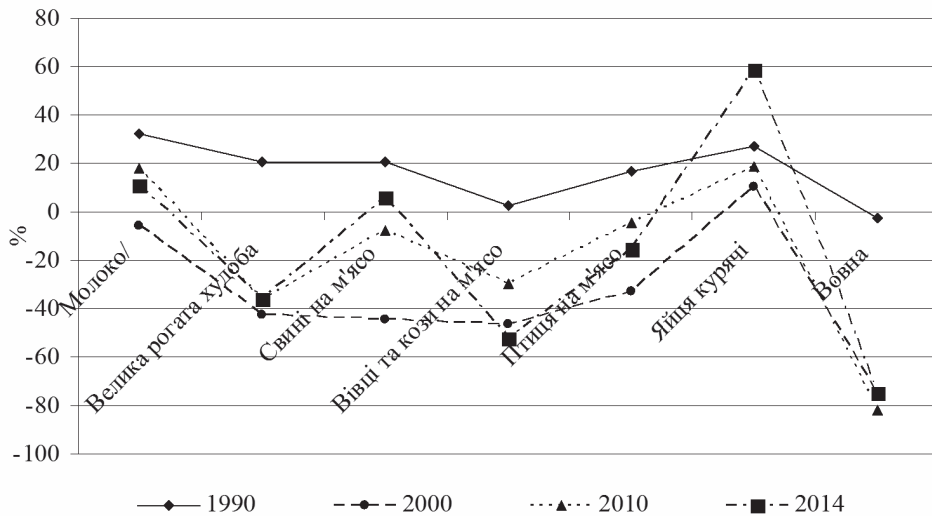
Найбільш рентабельними залишаються експортоорієнтовані види продукції: насіння соняшнику (36,5%), зернові та зернобобові (25,8%). Рівень рентабельності в галузі рослинництва складає – 29,2%.

У галузі тваринництва відмічається найнижчий рівень рентабельності – 13,4%. Нерентабельними залишається більшість видів тваринницької продукції: виробництво м'яса ВРХ (-35,9%), овець та кіз (-52,2%), вовни (-75,1%), м'яса птиці (-15,4%). На надзвичайно низькому рівні залишається показник рентабельності виробництва молока (11%) та м'яса свиней (5,6%) (рис. 2). Загальний рівень рентабельності сільськогосподарства у 2014 р. склав 25,8% (у 1990 р. 42,6%). У порівнянні з попередніми роками, можна констатувати зниження даного показника та вважати його невисоким. Водночас, не слід ігнорувати позитивні зрушення за окремими видами агропродовольчої продукції, що свідчить про наявність підстав для інерційного прогнозу росту рівня рентабельності.

За результатами аналізу експертів «Українського клубу аграрного бізнесу» отримано прогнозні показники рівня рентабельності сільськогосподарської галузі без прив'язки до курсової переоцінки, які свідчать про очікувану прибутковість галузі рослинництва (враховуючи валютну виручку від експорту зернових) та збитковість основних видів тваринницької продукції, яка реалізується переважно на внутрішньому ринку.

Рис. 2

Рівень рентабельності виробництва основних видів продукції тваринництва в Україні за період 1990-2014 рр.

Джерело: за даними: [9, с. 54].

Отже, незважаючи на кризові явища останніх років агропродовольчий потенціал підсилює свою роль у бюджетоутворюючих процесах, зберігає пріоритетність як чинник розвитку експортної діяльності, зміцнює позиції України на світовій арені, але, одночасно потребує повнішої реалізації через створення сприятливих умов зовнішньої торгівлі між країнами-членами ЄС, зокрема Польщею.

Реалізація зовнішньоекономічної складової агропродовольчого потенціалу в умовах співробітництва Україна – Польща

Пріоритетним завданням української економіки в рамках діючої Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС є посилення експорту агропродовольчої продукції, її популяризація на ринках країн-членах ЄС, розширення номенклатури товарних позицій, ефективне використання ресурсного потенціалу вітчизняних товаровиробників та можливостей європейських інвесторів. У цих умовах на основі польського досвіду успішного розвитку сільського господарства та формування агропродовольчого потенціалу доцільно виявляти найефективніші форми тривалого співробітництва в аграрному секторі, які б сприяли досягненню більшого зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, особливо з високою доданою вартістю.

Виробництво валової продукції сільського господарства досягає 55 млрд євро щорічно, що становить 8% від середнього показника країн-членів ЄС. Територіальним фундаментом зазначеного обсягу виробництва є розміри сільськогосподарських угідь, площа яких складає близько 16 млн га (понад 50% загальної території країни). За даним показником серед країн-членів ЄС переважають лише Франція, Іспанія, Німеччина [13, с. 144]. Усе вищезазначене забезпечує загальний рівень рентабельності галузі сільського господарства на рівні 40-50%, кожен гектар землі приносить прибуток у розмірі в середньому 750-1000 євро. За обсягами валової продукції Польща обіймає 6-е місце серед 28 країн-членів ЄС (після Франції, Німеччини, Італії, Великобританії та Іспанії) [15].

Польща виступала найбільшим донором бюджету ЄС: видатки на розвиток сільського господарства та сільський розвиток планувалися на рівні 72 млрд євро, з цієї суми 21,3 млрд євро, або 29,5% спрямовувалося на заходи зі збереження навколишнього природного середовища, 16 млрд євро, або 22,19% на розвиток проблемних регіонів, 12 млрд євро, або 16,44% на соціальний розвиток сільських територій, 8 млрд євро, або 11% на розвиток людського капіталу тощо [14, с. 114-117].

Досить помітно за останні три роки польське сільське господарство завойовує свою позицію у якості експортера агропродовольчої продукції на світовому ринку. Польський експорт збільшився з 22 млрд дол. США у 2012 р. до 27,9 млрд дол. США у 2014 р., що складає 13% загального експорту країни. При цьому зберігається стійке позитивне зовнішньоторговельне сальдо та деяке збільшення обсягів імпорту агропродовольчої продукції: з 16,8 млрд дол. США у 2012 р. до 19,2 млрд дол. США у 2014 р. [16]. Як за обсягами експорту агропродовольчої продукції, так і за обсягами імпорту Польща значно випереджає аналогічні показники в Україні (рис. 3): в 1,7 рази за експортом та 3,2 рази за імпортом.

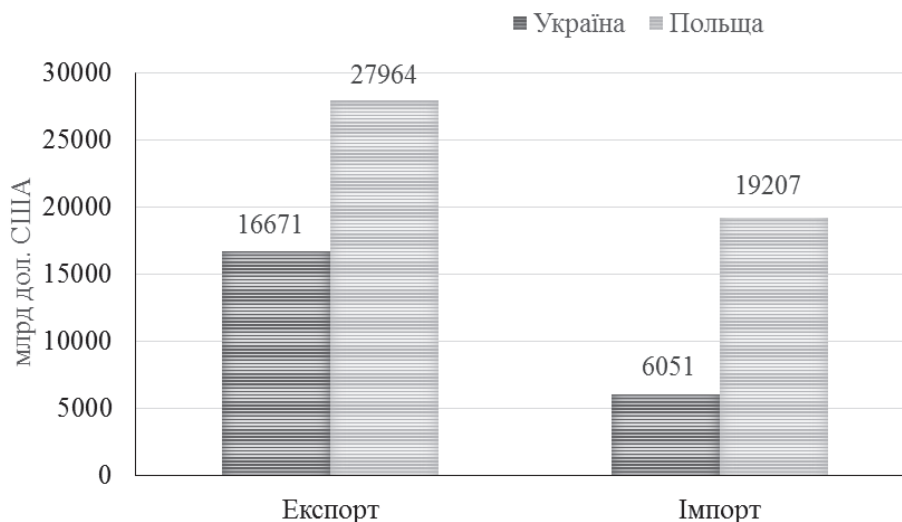
Виробнича спеціалізація Польщі у галузі рослинництва поглиблюється у напрямку вирощування зернових культур (жита), технічних (картоплі, цукрових буряків), плодів та ягід (яблук, малини, чорної і червоної смородини), енергетичних сільськогосподарських культур (екологічна верба, ріпак) тощо.

Основними імпортерами рослинницької продукції традиційно виступають країни-члени ЄС (Австрія, Голландія, Великобританія, Німеччина та інші). Польща є провідним виробником та експортером яблук після Китаю, світовим лідером з виробництва яблучного соку.

За даними FAO, Польща посідає четверте місце в світі за виробництвом шинки, п'яте – свинини, третє – м'яса гусей, експортує широкий асортимент молочної продукції на суму 1,2-1,4 млрд євро щорічно. У тваринництві розвивається галузь конярства, зокрема практикується розведення коней [8]. Особливої популярності набула останнім часом сфера агротуристичного бізнесу, що сприяє всебічному розвитку сільського господарства та сільських територій.

Рис. 3

Експорт-імпорт агропродовольчої продукції України та Польщі за 2014р., тис. дол. США

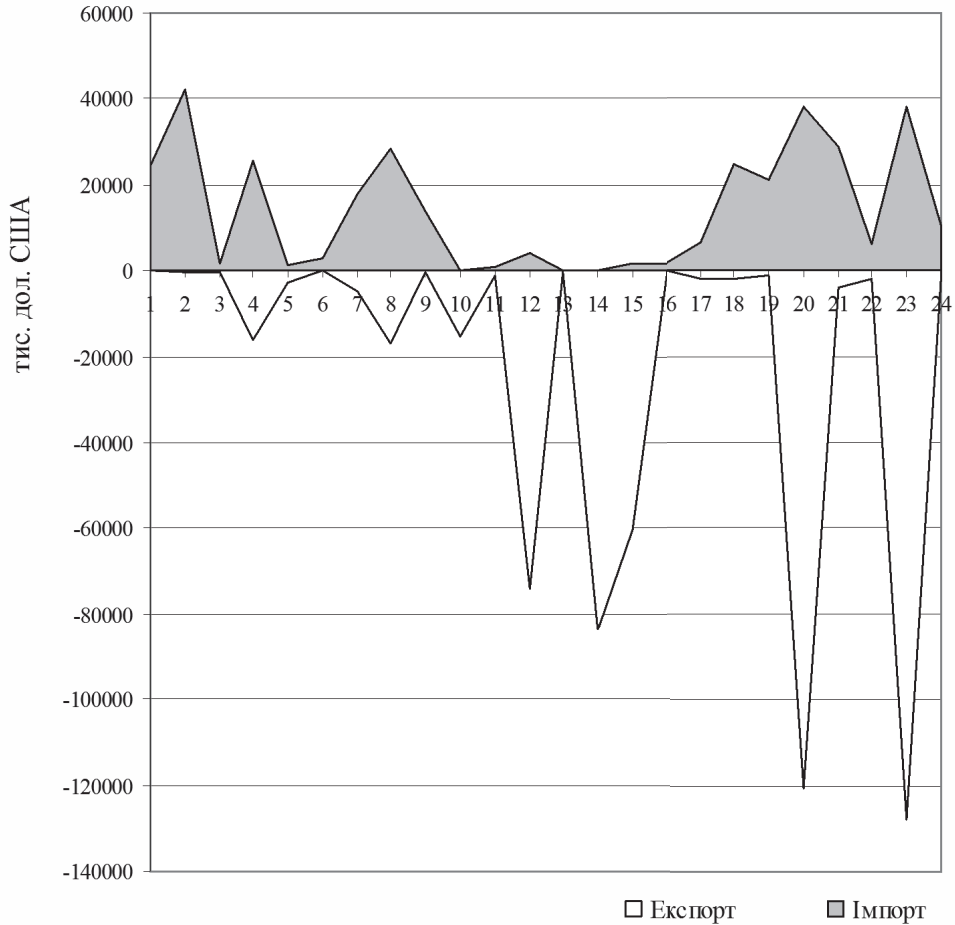
Джерело: розраховано за даними [17].

Про активізацію зовнішньоекономічного співробітництва між Україною та Польщею свідчать останні дані щодо значної питомої ваги українського експорту у структурі загального експорту, яка у 2014р. складала 4,9% (2,6 млрд дол. США). У той же час, частка експорту агропродовольчої продукції у Польщу в загальному експорті агропродовольчої продукції України сягає 3,2% (5,3 млн дол. США). Доволі висока питома вага – 20,3% у загальному обсязі українського експорту у Польщу групи агропродовольчих товарів [17].

В структурі польського експорту в Україну у групі агропродовольчої продукції УКТ ЗЕД 1-24 найбільша питома вага припадає на м'ясо та субпродукти (12%), продукти переробки овочів, плодів (11,2%), відходи харчової промисловості (11,2%), їстівні плоди (8,3%), молоко та молочні продукти (7,6%), живі тварини (7,2%), какао та продукти з нього (7,1%), готові продукти (6,2%) тощо. Водночас, у структурі українського експорту у Польщу переважають залишки та відходи харчової промисловості (23,8%), продукти переробки овочів, плодів (22,5%), сировина рослинного походження (15,6%), насіння олійних рослин (13,8%), жири та олії рослинного і тваринного походження (11,2%) тощо. Найнижча частка у структурі товарного експорту України, на відміну від Польщі, належить готовій продукції з високою доданою вартістю (рис. 4).

Рис. 4

Експорт-імпорт основних агропродовольчих продуктів у форматі Україна-Польща, 2014 р.

Примітка: 01 – живі тварини; 02 – м’ясо та істівні субпродукти; 03 – риба і ракоподібні; 04 – молоко та молочні продукти; 05 – інші продукти тваринного походження; 06 – живі дерева та інші рослини; 07 – овочі; 08 – істівні плоди; 09 – кава, чай; 10 – зернові культури; 11 – продукція борошномельно-круп’яної промисловості; 12 – насіння і плоди олійних рослин; 13 – шелак природний неочищений; камеди, смоли; 14 – рослинні матеріали; 15 – жири та олії тваринного або рослинного походження; 16 – готові харчові продукти; 17 – цукор і кондитерські вироби з цукру; 18 – какао та продукти з нього; 19 – готові продукти із зерна зернових культур, борошна, крохмалю або молока; борошняні кондитерські вироби; 20 – продукти переробки овочів, плодів, горіхів; 21 – різні харчові продукти; 22 – алкогольні та безалкогольні напої і оцет; 23 – залишки і відходи харчової промисловості; готові корми для тварин; 24 – тютюн.
Джерело: розраховано за даними [17].

Вочевидь, що значні конкурентні переваги аграрного сектора Польщі на внутрішньому та зовнішньому ринку досягаються за рахунок таких чинників:

- ефективного розвитку вузькоспеціалізованих малих форм господарювання (середній розмір господарства складає 5-7 га), яким надається вагома державна підтримка у вигляді дотацій (приблизно 250 євро на га) в рамках САР (Common Agricultural Policy, укр. ССП) ЄС;
- забезпечення високого рівня самозайнятості сільського населення з високими соціальними гарантіями;
- урегульованості процесів володіння та користування у сфері земельних відносин;
- екологоощадливої політики у галузі сільського господарства;
- значного обсягу експорту агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю;
- сприятливого інвестиційного клімату в сільському господарстві;
- розширення географічних кордонів експорту агропродовольчої продукції на схід (В'єтнам, Китай, Сінгапур, Японія) тощо.

Політика сприяння експорту ЄС, зокрема Польщі включає різні заходи, що спрямовані на формування, розвиток та реалізацію агропродовольчого потенціалу.

Головним чином вона здійснюється через фінансову підтримку (кредити, гарантії, пряме фінансування); інформаційну підтримку (консультації, проведення тренінгів серед фермерів, вихід на нові ринки, налагодження зв'язків з новими експортерами, робота як із національними експортерами, так і потенційними імпортерами національної агропродукції); зниження торгових бар'єрів та спрощення торговельних процедур; укладання двосторонніх домовленостей щодо надання привілейованого режиму торгівлі (режиму найбільшого сприяння) під впливом СОТ.

Висновки

Досягнені результати зовнішньоторговельних оборотів агропродовольчої продукції та позитивні зміни у бік лібералізації торгівлі між Україною й Польщею віддзеркалюють умови Угоди про Зону вільної торгівлі. Динаміка нарощування темпів експорту та імпорту в аграрній сфері засвідчує про суттєве прагнення країн на подальший взаєморозвиток та співпрацю. У вітчизняному сільському господарстві існують великі резерви для поступового удосконалення форм міжрегіонального співробітництва, методів торгівлі, нарощування контрактних зв'язків тощо, особливо з погляду посилення ролі Польщі в економіці ЄС.

Одним із ключових елементів реалізації механізму адаптації вітчизняного аграрного сектора до високих європейських стандартів, враховуючи досвід Польщі, є подолання внутрішніх проблем, відмова від стереотипу збереження сировинної спеціалізації, нарощування наукового та інноваційно-технологічного потенціалу, зміна умов

кредитування вітчизняних товаровиробників, особливо малого та середнього бізнесу. Посилення обсягів вітчизняного експорту на ринках ЄС, у тому числі Польщі, не повинно досягатися за принципом «будь-яким шляхом». На найближчі роки важливим напрямом формату співробітництва між двома країнами головним є не лише, утримання тенденцій, але й досягнення якісно нового вектору зовнішньоекономічних зв'язків, враховуючи пріоритети сучасних реформ САП ЄС. Фундаментом надійності слід вважати такі засади нової САП ЄС, як:

- ефективне використання землі;
- високий рівень організації ведення сільськогосподарського виробництва на малих та середніх підприємствах;
- пріоритет екологічно безпечного та органічного ведення сільського господарства;
- збереження навколишнього природного середовища;
- підтримка ініціатив сільських громад у розвитку сільського підприємництва та сільських територій.

За таких умов доступи української продукції на європейські ринки стануть прозорішими, динамічнішими та прогресивнішими, що й визначатиме у подальшому конфігурацію гео економічного співробітництва в агропродовольчій сфері між Україною та Польщею.

Бібліографія

- Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції: моногр. (М. Г. Бетлій [та ін.], за ред. О. М. Бородіної, Ужгород, ІВА, 2006, 496 с.
- Ведение аграрного бизнеса в Украине, Київ, Украинский клуб аграрного бизнеса, 2015, 82 с.
- Карапейчик, И. Н., Понятие потенциала в экономике: общая концепция (И.Н. Карапейчик, Эффективная экономика, № 12, 2011. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
- Козаченко, Л., Обязанность Украины... [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://latifundist.com>, 21.04.2014.
- Макконнелл, К. Р., Экономикс: принципы, проблемы и политика в 2 т. [пер. с англ. 11-го изд.] (К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю, Москва, Республика, 1992, т. 1, 399 с.
- Оцените потенциал аграрного экспорта Украины [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://latifundist.com>, 15.09.2015.
- Потенціал (Економічна енциклопедія у 3 т., ред. кол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]), К Київ, Вид. центр «Академія», 2002, т. 3, 952 с.
- Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fao.org/home/en/>.
- Сільське господарство України, 2014, стат. збірник (Державна служба статистики України, Київ, 2015, 380 с.) [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

- Титова, Л. Н., Использование совокупного агропотенциала для управления экономикой аграрного сектора субъекта РФ (Л. Н. Титова, Проблемы современной экономики, 2008, № 2 (26), с. 307-310).
- Ткачук, В. І. Диверсифікація аграрного підприємництва: монографія (В. І. Ткачук, Житомир: ЖНАЕУ, 2011, 268 с.
- Церковникова, Н. Сельское хозяйство Украины – реальность и иллюзии [Электронный ресурс] (Н. Церковникова, Режим доступа: <http://blog.liga.net/user/ntserkovnikova/article/15413.aspx>, 21.08.2014.
- Narodowa Strategia Spójności 2007-2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2007, 159 s.
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, 2007-2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2006, 132 s.
- Popek, S. Food and Agricultural Industry in Poland after European Union Accession (S. Popek, T. Sikora, The Food Industry in Europe [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.ip.aua.gr/studies.asp>.
- Rolnictwo, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Polska-Unia Europejska, Warszawa, 2006, 36 s.
- <http://www.trademap.org>
- <https://uk.wikipedia.org>

Rolno-spożywczy potencjał współpracy Ukrainy z Polską

Streszczenie

Zbadano teoretyczno-ekonomiczną istotę kategorii „potencjał rolno-spożywczy” i podejścia metodologiczne do definicji takich pojęć jak „zasoby” i „potencjał”, a następnie zidentyfikowano różnic między nimi. Ustalono, że organiczny związek między pojęciami „zasoby” i „potencjał” jest niezbędnym warunkiem osiągnięcia wysokich wyników działalności ekonomicznej przedsiębiorstw, pracowników, branży i społeczeństwa jako całości. Dokonano oceny warunków kształtowania, rozwoju i najbardziej charakterystycznych cech potencjału rolno-spożywczego Ukrainy w procesie realizacji przeobrażeń gospodarczych i reform rolnych. Zidentyfikowano problemy, które spowalniają proces adaptacji sektora rolnego gospodarki Ukrainy to wymogów UE. Wśród nich akcent położono na następujące kwestie: normy jakości i bezpieczeństwa żywności, niedostateczny stopień udziału państwa i wsparcia producentów artykułów rolno-spożywczych, niezgodność polityki rolnej państwa z ustalonymi w UE zasadami i normami Wspólnej Polityki Rolnej (WPR UE). Analizę kierunków współpracy w sferze agrarnej między Ukrainą i Polską oceniono z pozycji eurointegracji, której podstawy rozwoju wprowadzono do Porozumienia o strefie wolnego handlu Ukrainy z UE. Zidentyfikowano najbardziej priorytetowe i perspektywiczne kierunki działalności eksportowo-importowej między Ukrainą i Polską w sektorze rolnym gospodarki.

Słowa kluczowe: potencjał rolno-spożywczy, integracja europejska, eksport, import, potencjał, zasoby, współpraca gospodarcza.

Kody JEL: F150, Q170

Agri-Food Potential of Cooperation between Ukraine and Poland

Summary

In her article, the author researched the theoretical and economic essence of the category called “agri-food potential” and methodological approaches to the definition of such notions as “resources” and “potential” with a further identification of differences between them. There is ascertained that the organic relationship between the notions “resources” and “potential” is an indispensable condition for achievement of high results of the economic activity of enterprises, employees, the branch, and the society as a whole. The author assessed the terms and conditions for formation, development, and the most characteristic features of the Ukrainian agri-food potential in the process of implementation of economic transformations and agricultural reforms. She identified the problems slowing down the process of adaptation of the agricultural sector of the Ukrainian economy to the EU’s requirements. Among them, the emphasis is made on the following issues: standards of food’s quality and safety, insufficiency of the state’s participation and support provided for food producers, incompliance of the state’s agricultural policy with the set forth in the EU rules and standards of the Common Agricultural Policy (CAP EU). The analysis of the directions of cooperation in the agricultural sphere between Ukraine and Poland is evaluated from the position of European integration whose developmental bases are included into the Agreement on the Zone of Free Trade between Ukraine and the EU. The author identified the most preferential and perspective directions of exports and imports between Ukraine and Poland in the agricultural sector of the economy.

Key words: agri-food potential, economic cooperation, European integration, export, import, potential, resources.

JEL codes: F150, Q170

Агропродовольственный потенциал сотрудничества между Украиной и Польшей

Резюме

Исследованы теоретико-экономическая сущность категориального аппарата «агропродовольственный потенциал» и методологические подходы к определению таких понятий, как «ресурсы», «потенциал» с последующим выявлением отличий между ними. Установлено, что органическая связь между понятиями «ресурсы» и «потенциал» является необходимым условием для достижения высоких результатов экономической деятельности предприятий, работников, отрасли и общества в целом. Проведена оценка условий формирования, развития и наиболее характерных черт агропродовольственного потенциала Украины в процессе осуществления экономических трансформаций и аграрных реформ. Выявлены проблемы, которые замедляют процесс адаптации аграрного сектора экономики Украины к требованиям ЕС. Среди них акцент сделан на следующих: стандарты качества и безопасности продуктов питания, недостаточность государственного участия и поддержки производителей агропродовольственных товаров, несоответствие государственной аграрной политики установленным в ЕС пра-

вилам и нормам единой аграрной политики (ОАП ЕС). Анализ направлений сотрудничества в аграрной сфере между Украиной и Польшей оценен с позиции евроинтеграции, основы развития которой заложены в Соглашение о Зоне свободной торговли Украина-ЕС. Выявлены наиболее приоритетные и перспективные направления экспортно-импортной деятельности между Украиной и Польшей в аграрном секторе экономики.

Ключевые слова: агропродовольственный потенциал, европейская интеграция, импорт, потенциал, ресурсы, экономическое сотрудничество, экспорт.

Коды JEL: F150, Q170

Artykuł nadesłany do redakcji w styczniu 2016 roku.

© All rights reserved

Afiliacja:

Tetyana Zinchuk, Doctor of economy, Professor
Head of the Management of Foreign Economic Activities Department
Zhytomyr National Agroecological University
Staryi Boulevard 7
Zhytomyr 10008, Ukraine
tel.: +38 0671 296 339
e-mail: zintshuk@gmail.com